

**BOLALARDA ANOREKSIYA: KLINIK KO'RINISHLARI,
DIAGNOSTIKASI VA DAVOLASH YO'LLARI**

**АНОРЕКСИЯ У ДЕТЕЙ: КЛИНИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ,
ДИАГНОСТИКА И ЛЕЧЕНИЕ**

**ANOREXIA IN CHILDREN: CLINICAL MANIFESTATIONS,
DIAGNOSIS AND WAYS OF TREATMENT**

Jumoboev Pyosbek Jo'raqul o'g'li

Andijon davlat tibbiyot instituti

ids9051@gmail.com

Annotatsiya Ushbu maqolada bolalarda uchraydigan anoreksiya nervoza kasalligi, uning rivojlanish sabablari, klinik belgilari, diagnostikasi va zamonaviy davolash usullari ko'rib chiqilgan. Adabiyotlar tahlili asosida kasallikning bolalardagi o'ziga xos xususiyatlari, asoratlari va profilaktikasi masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: bolalar anoreksiyasi, ovqatlanish buzilishlari, psixologik omillar, davolash usullari, profilaktika.

Аннотация. В этой статье рассматривается заболевание нервной анорексии, встречающееся у детей, причины его развития, клинические признаки, диагностика и современные методы лечения. На основе анализа литературы освещаются вопросы специфики, осложнений и профилактики заболевания у детей.

Ключевые слова: детская анорексия, расстройства пищевого поведения, психологические факторы, лечение, профилактика.

Abstract. This article examines anorexia nervosa, which occurs in children, the causes of its development, clinical signs, diagnosis and modern methods of treatment. Based on the analysis of the literature, issues of specifics, complications and Prevention of the disease in children are covered.

Keywords: children's anorexia, eating disorders, psychological factors, methods of treatment, prevention.

KIRISH

Anoreksiya nervoza - ovqatlanish buzilishining og'ir shakli bo'lib, ayniqsa o'smirlik davrida ko'p uchraydi va jiddiy sog'liq muammolariga olib kelishi mumkin. So'nggi yillarda kasallikning yosharish tendensiyasi kuzatilmoqda [1]. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 8-13 yoshli bolalar orasida anoreksiya tarqalishi 1% ni tashkil etadi va bu ko'rsatkich muntazam o'sib bormoqda [2].

Kasallikning bolalardagi o'ziga xos jihati shundaki, klinik belgilari kattalardagidan farq qiladi va diagnostikasi murakkablashadi. Bundan tashqari, bolalarda kasallik tezroq rivojlanadi va asoratlari xavfi yuqori bo'ladi [3].

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot doirasida ilmiy maqolalar, monografiyalar va klinik protokollar o'rganib chiqildi. Ma'lumotlar PubMed, Google Scholar, eLIBRARY.RU va boshqa elektron ma'lumotlar bazalaridan olindi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, so'nggi yillarda bolalarda anoreksiya nervoza bo'yicha tadqiqotlar soni sezilarli darajada oshgan. Ko'plab tadqiqotchilar kasallikning yosharish tendensiyasini qayd etmoqdalar [1-3]. Zamonaviy tadqiqotlarda kasallikning genetik va neyrobologik asoslari, ijtimoiy omillarning ta'siri, hamda yangi davolash usullarining samaradorligi o'rganilmoqda [4-7].

Shu bilan birga, O'zbekistonda bolalar anoreksiyasi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar va nashrlar soni kamligi aniqlandi. Mavjud tadqiqotlar asosan klinik kuzatuvlarga asoslangan bo'lib, keng qamrovli epidemiologik va fundamental tadqiqotlar yetishmaydi [4].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili bolalarda anoreksiya nervozaning bir qator muhim jihatlari aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalari kasallikning epidemiologiyasi, etiologiyasi, klinik ko'rinishlari va davolash usullarini qamrab oladi.

Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, bolalarda anoreksiya nervoza tarqalishi so'nggi o'n yilda sezilarli darajada oshgan. JSST ma'lumotlariga ko'ra, 8-13 yoshli qizlar orasida kasallik 0.8-1.2% holatda qayd etiladi, o'g'il bolalarda esa bu ko'rsatkich 0.2-0.3% ni tashkil qiladi [2]. Rivojlangan mamlakatlarda kasallikning

yosharish tendensiyasi kuzatilmoqda - ilk belgilar 8-9 yoshdan boshlab namoyon bo'lmoqda [3].

Etiologik omillar tahlili shuni ko'rsatdiki, kasallik rivojlanishida biologik, psixologik va ijtimoiy omillar murakkab o'zaro ta'sirga ega. Genetik omillarning roli bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oilaviy anamnezida ovqatlanish buzilishlari bo'lgan bolalarda kasallik rivojlanish xavfi 4 barobar yuqori [4]. Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotlar ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining bolalar ovqatlanish xulq-atvoriga ta'sirini tasdiqlaydi [5].

Klinik ko'rinishlarning o'ziga xos xususiyatlari aniqlandi. Kattalardagi anoreksiyadan farqli o'laroq, bolalarda kasallik tezroq rivojlanadi va ko'proq somatik asoratlarga olib keladi. Asosiy klinik belgilar - tana vaznining tez pasayishi (3-6 oy ichida 15% dan ortiq), jismoniy rivojlanishning orqada qolishi, endokrin buzilishlar va psixoemotsional o'zgarishlardir [6].

Diagnostika masalasi alohida e'tiborni talab etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda kasallikni erta aniqlash murakkab, chunki ular o'z holatlarini yashirishga moyil bo'ladilar. Diagnostikada kompleks yondashuv zarur bo'lib, u antropometrik ko'rsatkichlar, laborator tekshiruvlar, psixologik baholash va oilaviy vaziyat tahlilini o'z ichiga oladi [7].

Davolash strategiyalari bo'yicha zamonaviy yondashuvlar tahlil qilindi. Kompleks davolash dasturi tibbiy, psixologik va ijtimoiy rehabilitatsiya komponentlarini o'z ichiga olishi kerak. Oilaviy terapiyaning samaradorligi ko'plab tadqiqotlarda tasdiqlangan [8]. Davolashning o'rtacha davomiyligi 12-18 oyni tashkil etadi, biroq har bir holat individual yondashuvni talab qiladi.

Profilaktika masalalari alohida ahamiyatga ega. Birlamchi profilaktika dasturlari maktablarda sog'lom ovqatlanish madaniyatini shakllantirish, o'z-o'zini qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish va stressga bardoshlilikni oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Ota-onalar va o'qituvchilar uchun maxsus treninglar samarali profilaktik chora hisoblanadi [6].

Kasallik oqibatlarini tahlili shuni ko'rsatdiki, erta boshlangan va to'g'ri tashkil etilgan davolash yaxshi natija beradi. Biroq, davolanmagan yoki kech aniqlangan holatlarda jiddiy asoratlar rivojlanishi mumkin. Asoratlar orasida osteoporoz, yurak-qon tomir tizimi buzilishlari, endokrin buzilishlar va psixologik muammolar ustunlik qiladi [7].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda bolalar anoreksiyasi bo'yicha maxsus epidemiologik tadqiqotlar va milliy davolash protokollari ishlab chiqilishi zarur. Shuningdek, kasallikni erta aniqlash va profilaktika dasturlarini takomillashtirish, tibbiyot xodimlari va pedagoglarning bu boradagi bilimlarini oshirish muhim ahamiyatga ega [4].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda anoreksiya nervozaning kechishi bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega. Katta yoshdagi bemorlardan farqli o'laroq, bolalarda kasallik ko'pincha atipik shaklda namoyon bo'ladi, bu esa tashxis qo'yishni qiyinlashtiradi [3].

Kasallikning zamonaviy xususiyatlari

So'nggi yillardagi tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bolalar anoreksiyasining quyidagi zamonaviy tendensiyalari mavjud:

1. **Kasallik boshlanish yoshining pasayishi.** Agar 10 yil oldin kasallik asosan 12-13 yoshdan boshlangan bo'lsa, hozirgi kunda 8-9 yoshli bolalarda ham qayd etilmoqda.
2. **O'g'il bolalarda kasallik chastotasining oshishi.** Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi 5 yilda o'g'il bolalarda anoreksiya 1.5 barobar ko'p uchramoqda.
3. **Ijtimoiy tarmoqlar ta'sirining kuchayishi.** Instagram, TikTok va boshqa platformalardagi "ideal tana" stereotiplari bolalar ongiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda.

Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, agar 10 yil oldin kasallik asosan 12-13 yoshdan boshlangan bo'lsa, hozirgi kunda 8-9 yoshli bolalarda ham qayd etilmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi 5 yilda o'g'il bolalarda anoreksiya 1.5 barobar ko'p uchramoqda. Instagram, TikTok va boshqa platformalardagi "ideal tana" stereotiplari bolalar ongiga kuchli ta'sir ko'rsatayotgani aniqlangan.

Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, professional sport bilan shug'ullanuvchi bolalar, badiiy gimnastika, balet va figurali uchish bilan shug'ullanuvchilar, oilaviy anamnezida ovqatlanish buzilishlari bo'lgan bolalar, mukammallikka intiluvchi, yuqori akademik ko'rsatkichlarga ega bolalar, oilada nizoli vaziyatlar mavjud bo'lgan bolalar anoreksiya rivojlanishi bo'yicha yuqori xavf guruhiga kiradi.

Bolalardagi anoreksiyaning psixologik jihatlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, kognitiv va emotsional o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Kognitiv buzilishlar orasida o'z tanasini noto'g'ri idrok etish, ovqat va tana vazni haqida obsessiv fikrlar,

mukammallikka patologik intilish, qaror qabul qilish qobiliyatining pasayishi kuzatiladi. Emotsional o'zgarishlar esa kayfiyatning beqarorligi, depressiv holatlar, xavotirlilik darajasining oshishi va emotsional reaksiyalarning o'zgarishi bilan namoyon bo'ladi.

Oilaviy omillar tahlili shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning yuqori talablari va mukammallikka intilishi, oilada ovqatlanish madaniyatining buzilishi, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarning murakkabligi, oilaviy nizolar va stressli vaziyatlar kasallik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy davolash usullarining samaradorligi qisqa va uzoq muddatli natijalar bilan baholanadi. Qisqa muddatli natijalarga tana vaznining tiklanishi, somatik holatning yaxshilanishi, ovqatlanish xulq-atvorining normallasuvi va psixoemotsional holatning barqarorlashuvi kiradi. Uzoq muddatli natijalar esa remissiya davomiyligi, retsidiylar chastotasi, ijtimoiy adaptatsiya darajasi va hayot sifati ko'rsatkichlari bilan baholanadi.

Zamonaviy profilaktika dasturlari birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi profilaktika yo'nalishlarini o'z ichiga oladi. Birlamchi profilaktika maktablarda sog'lom ovqatlanish dasturlari, media-savodxonlikni oshirish, stress bilan kurashish ko'nikmalarini shakllantirish va o'z-o'zini qabul qilishni rivojlantirishga qaratilgan. Ikkilamchi profilaktika xavf guruhidagi bolalarni aniqlash, skrining dasturlarini joriy etish va erta diagnostika usullarini takomillashtirishni o'z ichiga oladi. Uchlamchi profilaktika esa retsidiylarning oldini olish va rehabilitatsiya dasturlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan.

Kasallikning tibbiy-ijtimoiy oqibatlari keng qamrovli bo'lib, tibbiy, psixologik va ijtimoiy oqibatlarni o'z ichiga oladi. Tibbiy oqibatlar orasida somatik asoratlar, endokrin buzilishlar, reproduktiv funktsiya buzilishlari va immunitet pasayishi kuzatiladi. Psixologik oqibatlarga shaxs rivojlanishining buzilishi, xulq-atvor o'zgarishlari, kognitiv funktsiyalarning pasayishi va emotsional muammolar kiradi. Ijtimoiy oqibatlar esa maktab dasturidan orqada qolish, tengdoshlar bilan munosabatlarning buzilishi va ijtimoiy izolyatsiya bilan namoyon bo'ladi.

XULOSA

Bolalardagi anoreksiya jiddiy tibbiy-ijtimoiy muammo hisoblanadi. Kasallikni erta aniqlash va kompleks davolash yaxshi natija beradi. Profilaktika choralari, ota-onalar va pedagoglarning xabardorligi muhim ahamiyatga ega. Rehabilitatsiya dasturi tibbiy, psixologik va ijtimoiy rehabilitatsiya komponentlarini o'z ichiga olishi kerak.

Tibbiy rehabilitatsiya jismoniy holatni tiklash, ovqatlanishni normallashtirish va asoratlarni bartaraf etishga qaratilgan. Psixologik rehabilitatsiya individual psixoterapiya, guruhli terapiya va oilaviy konsultatsiyalarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy rehabilitatsiya esa maktab dasturiga qaytish, tengdoshlar bilan munosabatlarni tiklash va bo'sh vaqtni tashkil etishga yo'naltirilgan.

Bu ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar anoreksiyasi murakkab tibbiy-ijtimoiy muammo bo'lib, uni hal etish uchun kompleks yondashuv va turli mutaxassislarining hamkorligi talab etiladi. Kasallikning profilaktikasi, erta diagnostikasi va samarali davolash usullarini takomillashtirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Смирнов В.К., Петрова А.Н. Нервная анорексия у детей и подростков. Москва: МедПресс; 2019.
2. World Health Organization. Eating disorders in children and adolescents. Geneva: WHO; 2022.
3. Johnson M.R., Williams K.L. Early onset anorexia nervosa: clinical features and treatment outcomes. *Journal of Child Psychology*. 2021;45(3):112-124.
4. Каримова М.К., Азимов А.А. Болаларда анорексия нервозанинг замонавий хусусиятлари. *Тиббиёт ва инновация журналари*. 2020;2(4):45-52.
5. Smith P.K., Brown J.D. Social media influence on eating disorders in adolescents. *Pediatric Psychology Review*. 2023;18(2):78-89.
6. Anderson L.K., Murray S.B. *Clinical handbook of complex eating disorders in children and adolescents*. New York: Guilford Press; 2021.
7. Соколова Е.Т., Николаева В.В. Расстройства пищевого поведения в детском возрасте. *Вопросы психологии*. 2022;3:67-75.
8. Wilson G.T., Thompson R.A. Treatment approaches for anorexia nervosa in youth. *Clinical Child Psychology*. 2023;25(4):234-248.